

УДК 32-051(437)Масарик:655.06(=161.2)(477.87-25+437.3-25)
"1930/1931"

80-РІЧЧЯ ТОМАША МАСАРИКА КРІЗЬ ПРИЗМУ УЖГОРОДСЬКИХ І ПРАЗЬКИХ ВИДАНЬ 1930–1931 років

Грина Жеваженко

*молодший науковий співробітник відділу наукової бібліографії
ЛННБ України ім. В. Стефаника*

ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0001-9667-4517>

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2022-14\(30\)-3](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2022-14(30)-3)

Розглянуто ужгородські та празькі видання 1930–1931 років, присвячені 80-річчю від дня народження Томаша Масарика. Проаналізовано праці українських дослідників про ставлення чеського президента до українського питання у 1920–1930-х роках. Визначено його роль в організації культурно-освітнього життя української еміграції в Чехословацькій Республіці та ставлення до представників різних суспільно-політичних течій на Закарпатті.

Значну увагу приділено діяльності культурно-просвітніх установ на території Закарпаття, а також освітнім закладам та видавництвам української еміграції у ЧСР.

Ключові слова: *Томаш Масарик, Підкарпатська Русь, Товариство «Просвіта» в Ужгороді, «Общество ім. А. Духновича», українська еміграція, Український вільний університет, Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, Українська господарська академія, «Чесько-українська книга», Прага, Ужгород.*

Постановка проблеми. Історично територія сучасного Закарпаття протягом багатьох століть належала різним державам. Від 1867 р. до осені 1918 р. Закарпаття входило до складу Австро-Угорської імперії. Після поразки у Першій світовій війні Австро-Угорщина як союзниця Німеччини розпалася на Австрію та Угорщину. Землі Закарпаття, згідно з Паризькою мирною конференцією (10 вересня 1919 р.), перейшли до складу новоствореної Чехословацької Республіки як автономний край «Подкарпатська Русь».

© Жеваженко Г., 2022

У цей період Чехословацька Республіка стала притулком для багатьох українських емігрантів із Галичини та Наддніпрянської України. Тисячі українських військових, діячів урядів УНР і ЗУНР, письменників, учителів, студентів шукали кращих умов і засобів для існування, культурного розвитку та реалізації інтелектуальних можливостей. Чимало з них оселилися на території Підкарпатської Русі.

Дослідження історії Закарпаття у міжвоєнний період тісно пов'язане з іменем Томаша Гарріґа Масарика (1850–1937) — чехословацького державного і політичного діяча, першого президента Чехословацької Республіки, «президента-філософа», «нової людини у «новій Європі» [21, с. 8]. Саме його дослідники називають головним ідеологом Чехословаччини, який заклав напрям для розвитку новоствореної держави [6; 13; 21]. Не менш важливу роль він відіграв у розвитку чесько-українських відносин.

Об'єкт та мета дослідження. У дослідженні зосередимо увагу на ужгородських і празьких виданнях 1930–1931 років, які присвячені святкуванню 80-річчя Т. Г. Масарика. Маємо на меті з'ясувати, як тогочасні українські культурно-освітні діячі оцінювали діяльність чеського президента.

Основним джерелом для виявлення досліджуваних видань стала бібліографічна база даних, створена для багатотомного бібліографічного покажчика «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939» [32] у відділі наукової бібліографії ЛННБ України ім. В. Стефаніка. Географія виходу аналізованих видань охоплює міста Чехословацької Республіки (Прага, Подєбради), де діяли культурно-освітні центри української еміграції, а також Підкарпатської Русі (Ужгород), де існували просвітні товариства. Саме за географічним принципом ми здійснили аналіз видань досліджуваної тематики.

Аналіз останніх досліджень. В українській історіографії вивчення постаті президента Чехословаччини розпочалося в 1920–1930-х роках, уже у період його правління. Однак, як зазначає науковець Олександр Кравчук, їхня «об'єктивність [...] часто залежала від політичних обставин» [13, с. 439]. Історик Сергій Федака цей період в історії Закарпаття називає «інтермецо між

двома світовими війнами, перепочинком на пороховій бочці» і підкреслює: «Як не парадоксально, але демократична Чехословацька Республіка принесла на Закарпаття рішучі позитивні зміни [у культурно-просвітницькому житті], але і заклала підвалини глибокої економічної кризи» [34]. Головним завданням чеського уряду, як зазначає Л. Дейнека, «було інтегрувати Закарпаття до складу ЧСР із збереженням національно-культурних особливостей краю і поступово піднести рівень його розвитку» [7, с. 25]. Дослідник констатує, що через різні політичні причини влада за президентства Масарика не змогла реалізувати головного для більшості мешканців Підкарпатської Русі — надати повну автономію краю [7, с. 25], отримавши, як наслідок, низку докорів та критики.

Проблематику «чехословацького» періоду у розвитку Закарпаття детально розкрив у монографічному дослідженні історик Алєн Панов «Масарик і Закарпаття» [21]. Автор на основі архівних джерел та праць українських і зарубіжних науковців проілюстрував процес приєднання історичного Закарпаття до складу Чехословацької Республіки та проаналізував роль Томаша Масарика у цьому процесі. Дослідник підсумував, що «численні факти засвідчують як упереджене, так і позитивне ставлення» [21, с. 141] уряду до українського громадсько-політичного та культурно-просвітницького рухів у краї в 20–30-х роках ХХ ст. Та, незважаючи на всі позитивні зміни, «його ставлення до національних рухів і, зокрема, до українського було неоднозначним» [21, с. 141]. Автор зазначив, що основоположники Чехословацької держави, пропагуючи політику гуманності та демократії, «не застосовували їх до українців краю» [21, с. 142]. Особливо відчутним був вплив «чехословацького» періоду на культурний розвиток Закарпаття. Адже авторитет Томаша Масарика, як ученого, так і політика, сприяв довірливим відносинам між «елітами загальнодержавними і регіональними» [21, с. 8]. Особливу довіру Масарик як президент мав серед місцевих русинів. Тому святкування 80-річчя президента Чехословацької Республіки знайшло відображення на сторінках книжкових і періодичних видань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи видання окресленого періоду, розуміємо, що їхня ідея і зміст здебільшого залежали від політичних поглядів та ідей автора чи товариства,

яке випускало у світ видання. Дослідник Іван Стряпко акцентує, що коли Закарпаття увійшло до складу Чехословацької Республіки, то «проблема національної приналежності, ідентичності населення, мови, а отже й культури — постали дуже гостро» [27, с. 130]. Як відомо, в цей період у середовищі закарпатської інтелігенції починали активно діяти три національно-культурні рухи: русофільський, українофільський та русинофільський [15]. До українофільського напрямку належала місцева інтелігенція, яка спиралася на діяльність ужгородського Товариства «Просвіта», Учительської Громади, Національного театру, Пласту та ін. Його підтримувала Християнсько-Народна партія Підкарпатської Русі, офіційним друкованим органом якої був ужгородський часопис «Свобода». Товариство «Просвіта» в Ужгороді було створено 9 травня 1920 р. Серед його діячів варто назвати Юліана Брацайка, Августина Волошина, Володимира Бирчака, Івана Панькевича та ін. На сторінках «Наукового збірника» Товариства та часопису «Подкарпатська Русь» вони друкували свої студії та дослідження, спираючись на історичні джерела, різноманітні етнографічні та мовознавчі матеріали, — «науково доводили етнічну приналежність закарпатських русинів до східних слов'ян і формували у них українську національну самосвідомість» [9, с. 130].

Русофільський напрям місцевої інтелігенції бойкотував діяльність Товариства «Просвіта» і 23 березня 1923 р. заснував «Руске культурно-просвітительное общество имени Александра Духновича». На політичній арені русофільство було представлене «Землеробським Союзом», «Руською Національною автономною партією» та спиралося на російську православну церкву, співпрацю з російською еміграцією. Серед лідерів цього напрямку варто назвати Степана Фенцика, який очолював «Русское культурно-просвітительное общество имени Александра Духновича», а одним із друкованих органів цього напрямку був часопис «Карпатській Свѣтъ» (1928–1933). Угрофільський (русинський) напрям спирався на представників греко-католицької церкви та проповідував розвиток русинів як окремої частини східного слов'янства. Відомий американський україно- та русинознавець професор Павло-Роберт Магочій зазначає, що «Карпаторусинська інтелігенція, переконана у своїй слов'янській сутності, не могла вирішити,

яку ж культуру й національність їй треба обрати — російську, українську чи якусь окрему карпаторусинську» [15, с. 20]. Натомість Іван Стряпко констатує, що русинський напрям «мав виразну тенденцію до асиміляції населення Закарпаття угорцями», а у «чехословацький період угрофільський рух злився з русофільським» [26, с. 16].

Щодо існування цих рухів П.-Р. Магочій у науковому дослідженні «Підкарпатська Русь: формування національної свідомості (1848–1948)» [15] наголошує: «Із 1919 до 1944 рр. ніколи не існувало єдиної національної політики, яку б установила і якої б довгий час дотримувалися освітні адміністрації урядів, що керували Підкарпатською Руссю. Чехословацький уряд дозволяв пропагувати русофільську, українофільську і русинофільську орієнтації...» [15, с. 292]. Сам президент Т. Масарик був відомим меценатом у культурно-національній та освітній сферах. На Закарпатті він фінансово підтримував як русофільські, так і українофільські організації, а листування канцелярії президента Чехословацької Республіки із товариствами здійснювалося ключовою для кожного з них мовою. Тому привітати президента з ювілеєм та подякувати йому за вагомий внесок у їхню діяльність мало за честь кожне товариство (і русофільського, й українофільського напрямку).

Так, ужгородський часопис «Свобода» у замітці «Святкування 80 уродин Президента Масарика» [25] інформує про проведення зборів 21 січня 1930 р. для всіх представників товариств «руських, чеських і мадярських» в Ужгороді. На зборах ухвалили рішення про створення «святочної комісії» для організації свята. Згідно з програмою, у святкуванні брали участь товариства «Просвіта», «Соколик», «Чеський драматичний кружок», «Краєвий хор учителів» та інші, а також у межах святкування планували закласти камінь для ужгородського мосту та камінь для водопроводу.

До ювілею чеського президента Товариство випустило збірник «Т. Масарик: 3 нагоды 80 лѣт житя, 1850–1930» [28], обкладинка та титульний аркуш якого оздоблені віньеткою художника Михайла Андрієнка-Нечитайла. Розпочинається збірник віршем-присвятою Василя Гренджи-Донського «Т. Масарикови: (В день 80-лѣтних уродин)». Загалом, до видання увійшли дослідження чеських та підкарпатських діячів, у яких висвітлено основні етапи діяльності

Томаша Масарика як суспільно-політичного діяча. Головні біографічні відомості про майбутнього творця ЧСР проілюстровано у перекладеній із чеської мови статті «Тома Масарик» чеського письменника і політичного діяча Яна Гербена [28, с. 5–12]. Можемо припустити, що цей переклад здійснено за чеським виданням автора «Dr. T. G. Masaryk» (Praha, 1930) [37]. Саме ця праця, як зазначають дослідники, є чи не найповнішою з усіх біографічних розвідок про Т. Масарика [21, с. 35]. Про ставлення представників українофільського напрямку до очільника ЧСР дізнаємося зі статті Августина Волошина «Масарик і русини» [28, с. 13–17], в якій автор стверджує, що Т. Масарик «був и є щирим другом для нашого руського народа», «в Масариковом дѣлѣ готова и для нас національна програма. Понести просвѣту у всѣ руськѣ хаты, зробити из кожного Русина свѣдомого борця за своѣ народнѣ права и доля наша сейчас змѣниться на лѣпше» [28, с. 13]. Багато уваги постаті Томаша Масарика як учителя приділено у статті громадсько-політичного та культурно-освітнього діяча Закарпаття Михайла Бращайка «Т. Г. Масарик як учитель» [28, с. 18–28]. Автор акцентує, що Масарик є не лише президентом і засновником ЧСР, а й «найбольшим теперѣшным учителем виховником» [28, с. 28]. Зауважимо, що стаття Михайла Бращайка вийшла окремим виданням як відбиток з ужгородського часопису «Пчѣлка» [4].

Варто зазначити, що статті збірника «Т. Масарик: 3 нагоды 80 лѣт житя, 1850–1930» були також опубліковані у часописі «Пчѣлка» (1930 р., берез. (чис. 7)). Можемо припустити, що до друку паралельно готували і ювілейний номер часопису «Пчѣлка», і досліджуваний збірник. Свідченням цього є рекламне повідомлення «Вѣсѣмдесять роковини уродин президента Т. Масарика» про нове видання товариства «Просвіта» в Ужгороді, у якому редакція проінформувала про друк ювілейного збірника й опублікувала фото його обкладинки [24, с. 2–3 обкл.].

Про підготовку русофільського крила до святкування ювілею президента дізнаємося із протоколу засідання «Центрального Правління О-ва им. О. Духновича» від 6 січня 1930 р. [11, с. 885]. До організації свята були задіяні всі читальні товариства («Руські Народні Читальні»), а також запропоновано «Подкарпаторуському Народопросветительному Союзу» видати «Юбилейный Сборник».

Як зазначено, «Подкарпаторускій Народопроеветительный Союз» представляв русофільський напрям у культурно-просвітній сфері і, за словами його керівника Степана Фенцика, був «верховнимъ обществомъ всехъ культурныхъ обществъ Подкарпатской Руси с правомъ совещательного голоса по отношению к школьнымъ властямъ» [35, с. 118], тобто об'єднанням різних культурно-просвітніх організацій краю, до якого належало згадане «Общество им. А. Духновича». Так, у 1930 р. ці товариства також святкували 80-літній ювілей Т. Масарика. Друком вийшли два збірники: «Карпаторускій сборникъ. Подкарпатская Русь въ честь Президента Т. Г. Масарика, 1850–1930» [10] та «Т. Г. Масарикъ: Юбилейный сборникъ по поводу восьмидесятилѣтія со дня его рожденія» [29]. Якщо аналізувати «Карпаторускій сборникъ», то з постаттю Масарика його пов'язує лише наявність фотопортрета президента, а також присвята до 80-річчя. Тематика самого збірника була присвячена питанням російської літературної мови на території Підкарпатської Русі, становленню карпаторуської народної мови та творчості місцевих діячів. Другий збірник вийшов за редакцією Степана Фенцика і повністю присвячений ювілею президента ЧСР. Варто зазначити, що його текст дублює зміст 1 і 2 випусків ужгородського часопису «Карпатській Свѣтъ» [11] і складається з двох частин. Перша — «Т. Г. Масарикъ и Подкарпатская Русь» — вміщує привітання, статті та віршовані твори культурно-просвітніх діячів Підкарпатської Русі (Андрія Карабелеша, Павла Федора). Серед привітань — вітальні статті від президії «Подкарпаторускаго Народопроеветительного Союза» (Степана Фенцика, Кареля Гаєки, Василя Гаджеги), а також Антонія Бескида, який тоді був губернатором Підкарпатської Русі. Степан Фенцик у статті «Юбилей Т. Г. Масарика» запропонував період президентства ювілянта назвати «епохою просвѣщеннаго демократизма» та кожного року святкувати дні «культуры и просвѣщенія». У другій частині збірника опубліковано віршовані твори чеських і словацьких поетів (Антоніна Сови, Павола Орсага, Петра Кржічки, Йозефа Копти, Рудольфа Тесноглідека); публікації творів Томаша Масарика («Масарикъ о себѣ», «Словацкія воспоминанія», «Возвращенія на родину», «Двѣ лекціи къ молодежи»), а також лекції наукових та суспільно-політичних діячів ЧСР (Яна Гербена, Франтішека

Модрачека, Карела Купки, Яна Благослава Козака, Франтішека Файфра та інших). Наприкінці видання подано списки літературних і наукових творів про Т. Масарика, віршів для декламацій, перелік відповідних музичних творів, театральних вистав, а також проекти святкових програм. У витягу зі згаданого протоколу «Центрального Правління О-ва ім. О. Духновича» зазначено, що друга частина збірника дублює матеріали видання «Т. Масарик» «въ изданіи Масарикова Народопроевітительн. Института» [11]. Цікавою є рецензія на аналізований збірник діячів товариства «Просвіта», яке, як було зазначено, представляло українофільський напрям. У часописі «Свобода» автор (під псевдонімом *Тамн.*) [30] з іронією зазначає, що друга частина збірника справді є важливою для поширення знань про життя і працю Т. Масарика: «Але не менше, як не більше значіння має перша частина про Масарика у відношеню до П. Руси. Ся частина, як кажуть чехи “кулга”» [30]. Щодо згаданої статті С. Фенцика «Юбилей Т. Г. Масарика» рецензент звернув увагу на політичну складову у виданні. Так, С. Фенцик зазначив: «русское направление почувствовало угрожающую опасность со стороны украинофиловъ и организовало о-во ім. Духновича» [30], на основі чого рецензент зробив висновок, що С. Фенцик відверто зізнався, «що се общество повстало не для поширення культури “руссаго народа”, а для боротьби з «угрожающими украинофилами» [...], с украинской опасностью» [30].

Як бачимо, незважаючи на різні погляди і «видимі ознаки прихильності до різних народів» [15, с. 261], Товариство «Просвіта» і «Общество ім. А. Духновича» завжди запевняли у прихильності і лояльності до Чехословацької Республіки, а особливо до її президента, що активно демонстрували у своїх виданнях.

Істотний вплив на розгортання українського національно-культурного руху на Закарпатті мала українська еміграція у Чехословацькій Республіці, особу першого президента й творця якої дослідники називають центральною в історії чесько-українських відносин. Особливо це позначилося на діяльності української еміграції. Адже умови для розвитку української культури та науки тут були найбільш сприятливими. Саме за ініціативою Т. Масарика у 1921 р. на урядовому рівні був розроблений план розбудови

еміграції з колишньої Російської імперії під назвою «Російська допоміжна акція» (вона поширювалася на українських, білоруських і російських мігрантів). Історик Степан Віднянський у науковому дослідженні «Українське питання в зовнішньополітичних концепціях Чехословаччини (1918–1989)» [6] зауважив, що Т. Масарик вважав своїм обов'язком «зібрати, зберегти й підтримати залишки культурних сил в емігрантському середовищі і підготувати нову демократичну інтелігенцію до майбутньої творчої праці на батьківщині» [6, с. 51]. Тому головний зміст еміграційної політики, як зазначає дослідник Олександр Кравчук, чехословацький уряд вбачав у допомозі емігрантам у сфері розвитку науки, освіти і культури [14, с. 194]. Як бачимо, така політика дала українцям можливість заснувати національні наукові, навчальні установи та товариства. Значна кількість таких закладів і товариств були створені за безпосередньої участі Українського громадського комітету в ЧСР, ідею заснування якого підтримав президент Т. Масарик. Ініціаторами створення комітету були Микита Шаповал та Никифор Григоріїв. Український громадський комітет був благодійним об'єднанням «найактивнішої частини українських громадських діячів у Чехословаччині» [22, с. 249], яке, крім юридичної та матеріальної допомоги українським емігрантам, активно розвивало українську культурну, освітню та наукову діяльність. Також культурно-просвітній відділ УГК підтримував роботу ужгородської «Просвіти» та «Пласту» [22, с. 249].

У 1921–1924 роках була створена низка закладів: у Празі — Український вільний університет, Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова та Українська студія пластичних мистецтв; у Подєбрадах — Українська господарська академія [14, с. 194]. Зауважимо, що ці установи мали статус недержавних приватних навчальних закладів. Поряд з освітніми закладами діяли і культурно-просвітні організації та товариства: Товариство прихильників книги в Празі, Українське історично-філологічне товариство, Музей визвольної боротьби України та інші, які мали на меті зосередити матеріали, цінні для українського народу, українського визвольного руху та культури загалом. Щодо діяльності Музею визвольної боротьби України Оксана Пеленська зазначає, що він швидко виріс на поважну інституцію

з власним будинком і багатотисячною бібліотекою [23]. Але, на відміну від інших установ, Музей не отримував фінансової допомоги від чеського уряду, а існував завдяки членським внескам і пожертвуванням українців з усього світу. З опису фонду «Український музей в Празі», який зберігається в Державному центральному архіві в Празі, дізнаємося, що оплачуваними були лише посади директора та його заступника, інші співробітники допомагали музею безкоштовно або за мізерні гонорари [33, с. 15].

Крім фінансової підтримки культурної та освітньої діяльності українських мігрантів урядом ЧСР, чимало власних коштів виділяв сам Т. Г. Масарик. До президента Чехословаччини із проханням допомоги неодноразово зверталися українські емігрантські установи та окремі особи, організації [14, с. 195]. Так, у листі від 12 липня 1923 р. до президента звернувся Роман Смаль-Стоцький із проханням про фінансову допомогу для навчання у Слов'янському інституті при Лондонському університеті: «У скрутному становищі українського народу українська наука має завдання не тільки зберегти свої наукові центри [...], а й доносити до наукових центрів інших народів правдиве знання історії українського народу, його літератури і мови. [...] Відважуся звернутися до Вас з проханням про допомогу на наступні два семестри» [31, с. 148]. У листі-відповіді Канцелярія президента Республіки повідомила Смаль-Стоцького, що президент вирішив виділити місячну допомогу у 3 тисячі чеських крон протягом одного року: «З коштів пана президента буде виплачуватись пану Д-ру Стоцькому 1500 ч. к. на місяць» [31, с. 160]. Решту коштів (1500 ч. к.) виплачувало міністерство закордонних справ.

Українці з вдячністю оцінювали таку щедрість Масарика, тому на честь його 80-річчя приурочували видання, організовували виставки, святкові академії та ін. Так, на 28-му засіданні Українського товариства прихильників книги у Празі 6 березня 1930 р. Степан Сірополко виступив із доповіддю «Т. Г. Масарик, як книгознавець і книголюб», а Петро Зленко — «Місце бібліології в класифікації наук Т. Г. Масарика». Крім того, члени товариства ухвалили надіслати президентові ЧСР привітання з нагоди його 80-річчя. Під час цих зборів Управа товариства влаштувала виставку творів президента і праць, присвячених Т. Масаріку [12, с. 68]. Для

експозиції були використані видання «Statni Nakladatelstvi», видавництва Яна Лейхтера в Празі («Nakladatelství J. Laichtera»), видавництва «Сін» та ін. Надходили і вітальні телеграми від Наукового товариства імені Шевченка у Львові: «Великому Чеху, великому слов'янину, своєму дійсному члену пересилає в день вісімдесятиліття побажання кріпкого здоров'я для дальшої праці в користь Чехословацької республіки і слов'янства — Наукове Товариство імені Шевченка у Львові» [31, с. 314–315].

Упродовж усього міжвоєнного періоду головну роль у культурно-освітньому житті української еміграції відігравав Український вільний університет [23, с. 12]. Як і більшість науково-культурних установ, які діяли на території ЧСР, заклад мав щедру підтримку уряду і президента — впродовж 1921–1938 років щомісяця отримував президентську фінансову допомогу 80–100 тис. крон. Також очільник держави іноді фінансував і конкретні матеріальні потреби УВУ [5, с. 45]. За період функціонування університету викладачами працювали такі відомі вчені, як Дмитро Дорошенко, Симон Наріжний, Василь Біднов, Іван Мірчук, Августин Волошин, Степан Смаль-Стоцький та інші. Так, у ювілейному році друком вийшла друга частина праці «Науковий ювілейний збірник Українського Вільного Університету в Празі присвячений панові Президентові Чеськословенської республіки Проф. Др. Т. Г. Масарикові для вшанування 80-тих роковин його народження» [18]. Зазначимо, перша частина цього видання вийшла у 1925 р. і була присвячена 75-літтю Т. Масарика. У передмові до другої частини збірника Сенат Українського університету висловив прихильність до ювіляра: «Особливу любов і щиру подяку заслужив в очах українського народу Президент Масарик в теперішнє для нас “время люте”, як благородний покровитель робітників української науки і просвіти, які гонені і переслідувані на рідній землі, знайшли теплий захист в братній Чехословаччині, на чолі якої стоїть мудрий Філософ-Президент» [18, с. 3]. До видання увійшли реферати професорських стипендіатів УВУ: І. Мірчука, С. Смаль-Стоцького, С. Шелухіна, Ф. Слюсаренка, С. Наріжного, В. Щербаківського, А. Яковліва, О. Гайманівського, К. Лоського, О. Шульгина, А. Андрієвського, Б. Матюшенка, Ф. Швеця. Більшість опублікованих праць у збірнику містять результати наукових досліджень

учених університету, які переважно є вагомим внеском у розвиток української історії, філології, права, економіки та філософії. Кожна стаття підкріплена ґрунтовними списками літератури, примітками та поясненнями. Перший реферат збірника — матеріал Івана Мірчука «Філософічні основи світогляду Масарика» автор проголосив на святі в честь 75-ліття Т. Масарика ще у 1925 р. Схвально оцінюючи політику гуманізму президента Масарика, його філософію та прихильність до української еміграції, автор підсумовував: «Користаймо тому з цієї нагоди, черпаймо з глибокої керниці його думок [...], щоби принести їх у рідні сторони, пересадити на рідну ниву та діждатися тих самих овочів, які принесли вони чеському народови» [18, с. 11].

Згаданий Український громадський комітет за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ ЧСР у червні 1922 р. заснував Українську господарську академію в Подебрадах. У ювілейному році академія випустила монографію Ольгерда-Іполита Бочковського «Т. Г. Масарик: Національна проблема та українське питання (спроба характеристики та інтерпретації)» [2]. О.-І. Бочковський упродовж 1919–1922 років працював у Надзвичайній дипломатичній місії УНР у Празі, а згодом — доцентом Української господарської академії, професором Українського технічно-господарського інституту. О.-І. Бочковського, який був особисто знайомий із Т. Г. Масариком, називають одним із перших українських біографів першого президента Чехословацької Республіки. Спогади про Т. Масарика-вчителя та про зустрічі з ним він опублікував у 1937 р. на сторінках паризького тижневика «Тризуб» («Із спогадів про Т. Г. Масарика») [1]. Як зазначають дослідники, монографія «Т. Г. Масарик: Національна проблема та українське питання (Спроба характеристики та інтерпретації)» стала результатом двадцятирічної роботи автора над проблемою «Масарик та Україна» [3, с. 54]. У передмові до ювілейного видання автор зазначив, що дослідження «не претендує на повне вичерпання свого предмету» і є лише спробою охарактеризувати ставлення Т. Масарика до українського питання, наприкінці наголосивши, що його праця виходить у ювілейному році, проте «своїм змістом вона може видатися не зовсім ювілейною, оскільки традиційно... для ювілейних публікацій найбільш відповідним вважається

панегіричний тон» [2, с. 12]. Він висловив сподівання, що чеський президент не потребує «ювілейних панегіриків, але річової та об'єктивної оцінки велетенської наукової та громадської своєї праці...» [2, с. 12]. Дослідження О.-І. Бочковського поділено на дві частини. У першій — «Елементи націоналістичної ідеології та світогляду Т. Г. Масарика» — він ознайомлює українського читача зі світоглядом і національною ідеологією Масарика, аналізує ставлення чеського діяча до Росії, Польщі, порушує проблему поневолених націй; вивчає Масарикову концепцію світової війни. У другій частині — «Т. Г. Масарик і українське питання» — автор детально відстежує ставлення Т. Масарика щодо українського питання, звертаючись безпосередньо до праць чеського президента («Росія і Європа», «Нова Європа», «Світова революція» та ін.). Свої критичні зауваження та висновки Бочковський помістив в останньому розділі книги — «Т. Г. Масарик і українська проблема», де зазначив, що ставлення Масарика до України найяскравіше виявилось в його «програмовім трактаті: “Нова Європа”, де українське питання вирішується на підставі політичної формули: Україна — автономна держава в російській федерації», оскільки українці «ще у III Універсалі так визначали своє політичне відношення до Москви» [2, с. 216]. Такі висловлювання чеського лідера Бочковський називає «суто політичними» і наголошує: «Українська проблема, як національна, дуже своєрідна і в силу історичних обставин складна. У зв'язку з цим український визвольний рух мав і має більше ворогів, ніж приятелів. Не дивно тому, що для характеристики відношення до України існують дві [...] категорії: українофобія і українофільство» [2, с. 238]. Підсумовуючи, дослідник констатує, що автор «Нової Європи» не був «ані українофілом [...], себто лише плятоничним симпатиком, ані українофобом, що абсолютно заперечує право українському народові на самоозначення, а таким чином і на політичну самостійність» [2, с. 238].

Видання О.-І. Бочковського отримало позитивні відгуки у часописах, серед яких і рецензія у чеському виданні «Slovanský Přehled» Вінченса Харвата [36]. Оглядач позитивно оцінив дослідження Бочковського та наголосив, що український науковець написав успішну і вичерпну монографію про ставлення Т. Масарика

до українського питання: «Робота Бочковського цікава ще й тим, що вона свідчить про право української нації на незалежність і робить висновок про те, що українське питання стає об'єктивно європейською проблемою» [36, с. 536]. Дещо пізніше, у 1937 р., М. Павлічук у статті «Т. Г. Масарик в українським письменстві» називає книгу О.-І. Бочковського «оригінальною українською студією», яка «вичерпує подає відношення Масарика до української справи» [20]. Підсумовуючи, зауважимо, що для вітчизняної історіографії це дослідження є одним із ключових, оскільки висвітлює тогочасні проблеми з погляду безпосереднього учасника подій, вказує на політичні непорозуміння між місцевими політиками і центральною владою [21, с. 24].

Завдяки прихильному ставленню чеської влади до українських інституцій 1923 р. у Празі відчинив свої двері для українського студентства Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова. Заснований з ініціативи Українського громадського комітету, заклад мав суттєву фінансову допомогу від Міністерства закордонних справ Чехословаччини, а з 1928 р. — Міністерства освіти Чехословаччини. Навчальна установа працювала як висока педагогічна школа, завдання якої полягало у підготовці «вчителів для української середньої школи, а також організаторів шкільництва й народньої освіти» [17, с. 172–173]. Історик Симон Наріжний, який в Інституті викладав всесвітню історію середніх і нових віків [22, с. 245], зауважив, що значна частина студентів «знайшла примінення для своєї педагогічної праці на Карпатській Україні» [17, с. 180]. Варто відзначити, що працівники закладу також активно готувалися до святкування ювілею президента. Так, 5 березня 1930 р. у залі товариства «Глагол» ректорат Інституту організував святкову академію [31, с. 304]. Із вступним словом на святі виступив ректор Інституту Василь Сімович, доповіді мали професор д-р Я. Ярема і педагог Л. Волохів. До слова, у переддень, 4 березня, Василь Сімович відвідав Канцелярію президента і передав для Т. Масарика збірник праць, який Інститут підготував до 80-річчя діяча. Із запису працівника Канцелярії дізнаємося, що згадане видання мало присвяту і шкіряну палітурку [31, с. 305]. Можемо припустити, що йдеться про перший том наукового збірника «Праці Українського Високого Педагогічного

Інституту ім. Михайла Драгоманова у Празі», виданий 1929 р. Як відомо, за 10 років діяльності [16] інститут видав три такі збірники: перший том — у 1929 р., другий — у 1933 р., третій — «Драгоманівський збірник» — у 1933 р.

Автором найбільш ґрунтовного українськомовного дослідження про біографію першого президента Чехословаччини науковці називають Марію Омельченко — громадську діячку, членкиню Кубанської Крайової Ради. У 1920 р. емігрувала в Прагу, де у 1926–1927 роках була головою Українського жіночого союзу. Разом із своїм чоловіком Григорієм Омельченком заснували видавництво «Чесько-українська книга» [22, с. 268], де у 1931 р. вийшла друком її монографія «Т. Г. Масарик: 1850–1930» [19]. У передмові видавці зазначили, що планували видати книгу у 1930 р., але через брак коштів вона вийшла роком пізніше, крім цього, редакція планувала в одному томі видати і працю авторки «Т. Г. Масарик та жіноче питання». Книга вийшла за матеріальної підтримки Міністерства закордонних справ, Міністерства шкільництва та народньої освіти ЧСР, а також завдяки пожертвам членів і прихильників видавництва. Олександр Кравчук зазначає, що монографія Марії Омельченко є узагальнювальним дослідженням біографії чехословацького президента на основі опублікованих джерел і літератури про нього [13, с. 443]. Сама авторка у передмові наголосила, що її праця «повстала не з будь-якої нагоди [...] — це природний вислід моїх студій життя і творчості Т. Масарика» [19, с. 5]. Зацікавленість М. Омельченко постаттю Масарика виникла ще у 1909–1910 роках, коли з часописів «Речь» та «Биржевые Ведомости» дізнавалася про «сміливу оборону послом-професором Масариком південних слов'ян проти австрійської влади: “Тоді вже мене дивувала його відвага, його шире слав’янофільство”» [19, с. 5]. Монографія складається із 18 розділів, у яких авторка у хронологічному порядку висвітлює становлення особистості діяча — оповідає про його дитячі та юнацькі роки, навчання у середній школі та студентське життя, про перші наукові та літературні праці. Багато уваги приділено професорській роботі Масарика, початку політичної діяльності та його ролі у створенні ЧСР. Окремий розділ присвячено впливу президента на чеське суспільство. Критика Масарика у виданні відсутня,

лише аналізуючи його працю «Нова Європа», авторка у підрядковій примітці висловила жаль щодо невизнання самостійності українців: «Нам дуже болить, що велетень духа сучасної доби, видатний політик, так досконало змалювавши мапу Нової Європи, не поставив Україну, як самостійну державу хоч би в ряди тих малих національних держав, що, по його пляну, мали утворитися з Австро-Угорщини» [19, с. 310]. Крім ґрунтового текстового матеріалу, видання супроводжує вичерпний довідковий апарат — світлини, списки використаної літератури, підрядкові примітки та іменний покажчик.

Висновки. Підсумовуючи, можемо констатувати, що українці прихильно ставилися до президента Томаша Масарика та вважали його взірцем «справжньої еміграційної політики, оборонцем духовних вартостей, особливим прикладом для молодого академічного світу» [8, с. 80]. Щодо політики із національних питань, то, з одного боку, вона була досить виваженою і толерантною, а з іншого, — достатньо суперечливою. Та все ж, незважаючи на розбіжності в ідейних поглядах, автори як празьких, так і ужгородських видань ілюстрували відверту прихильність та захоплення президентом. Святкування 80-річчя від дня народження Томаша Масарика стало для тогочасних культурно-просвітніх діячів гарним приводом, аби висловити симпатії, зафіксувавши їх на сторінках видань.

1. Бочковський О. Із спогадів про Т. Г. Масарика. *Тризуб*. 1930. Чис. 9–14, 20–26, 24–28, 29–30, 36.
2. Бочковський О. І. Т. Г. Масарик: Національна проблема та українське питання: (Спроба характеристики та інтерпретації). Подєбради : Видання Укр. Госп. Академії в ЧСР, 1930. 244 с.
3. Бочковський Ольгерд Іполит. Вибрані праці та документи. Київ : Україна Модерна ; ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. Т. I. 704 с. (Україна. Європа: 1921–1939).
4. Брацайко М. Т. Г. Масарик як учитель. Ужгород, 1930. 15 с.
5. Віднянський С. В. Заснування та діяльність Українського вільного університету — першої української високої школи за кордоном (1921–1945). *Український історичний журнал*. 1994. № 4. С. 41–54.
6. Віднянський С. В. Українське питання в зовнішньополітичних концепціях Чехословаччини (1918–1989 рр.). *Український історичний журнал*. 1997. № 1. С. 43–61.

7. Дейнека Л. Т. І. Масарик і Україна. *Перший Президент Чехословацької Республіки Т. І. Масарик: вчений, політик, особистість: до 170-річчя від дня народження* : Всеукр. наук. конф., м. Львів, 28 жовт. 2020 р. Львів : Сорока Т. Б., 2020. С. 19–27.
8. Єржабкова Б. Томаш Гарріг Масарик та початок діяльності Українського Вільного Університету у Празі (3 нагоди 150-літнього ювілею народження президента Чехословацької республіки та вісімдесятиліття Українського Вільного Університету) (Закінчення). *Визвольний шлях*. 2002. Кн. 5. С. 79–96.
9. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура (україномовний варіант українсько-угорського видання) / під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець. Ужгород : Ліра, 2010. 720 с.
10. Карпаторусській збірник. Подкарпатская Русь вь честь Президента Т. Г. Масарика, 1850–1930. Ужгородь : Издание Подкарпаторусскаго Народопроевѣтительнаго Союза. Типографія «Школьной Помощи», 1930. 328 с.
11. Карпатській Свѣтъ. Ужгород, 1930. Чис. 1–2. С. 761–889.
12. Книголюб. Прага, 1930. Кн. 1. 72 с.
13. Кравчук О. Погляди та діяльність Т. І. Масарика в працях українських емігрантів 20–30 рр. ХХ ст. *Дриновський збірник*. 2017. Т. Х. С. 438–450.
14. Кравчук О. Роль Т. І. Масарика у наданні допомоги українській еміграції в Чехословацькій Республіці. *Дриновський збірник*. 2019. Т. ХІІІ. С. 188–201.
15. Магочій П.-Р. Підкарпатська Русь: формування національної самосвідомості (1848–1948). Ужгород : Вид-во Валерія Падяка, 2021. 768 с.
16. Мірний Іван. Український Високий Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова, 1923–1933. Прага : Видання Укр. Висок. Педагог. Ін-ту за допомогою М-ва шкільн. й нар. освіти Ч. С. Р. Tiskárna, 1934. 144 с.
17. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, 1942. 372 с.
18. Науковий ювілейний збірник Українського Вільного Університету в Празі присвячений панові Президентові Чеськословенської республіки Проф. Др. Т. І. Масарикові для вшанування 80-тих роковин його народження. Прага : Держ. друкарня в Празі, 1930. Ч. ІІ. 265 с.
19. Омельченкова М. Т. І. Масарик (1850–1930). Прага : Чесько-Українська Книга, 1931. Вип. 6. 352 с.
20. Павлічук М. Т. І. Масарик в українськiм письменствi. *Український тиждень*. Прага, 1937. 27 верес. (чис. 31). С. 3.

21. Панов А. Масарик і Закарпаття : монографія. Ужгород : Поліграф-центр «Ліра», 2010. 192 с.
22. Пеленська О. *Україна поза Україною* : енциклопедичний словник мистецького, культурного і громадського життя української еміграції в міжвоєнній Чехословаччині (1919–1939). Прага, 2019. 332 с.
23. Пеленська О. Український портрет на тлі Праги: Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині. Нью Йорк ; Прага, 2005. 221 с.
24. Пчёлка. Ужгород, 1930. Чис. 7. С.167–206.
25. Святування 80 уродин Президента Масарика. *Свобода*. Ужгород, 1930. 30 янв. (чис. 5). С. 2.
26. Стряпко І. Становлення національної ідентичності населення Закарпаття в кінці XIX – початку XX ст. *Annales Scientia Politica*. 2014. Роф. 3. Ї. 2. S. 12–19.
27. Стряпко І. О. Роль української політичної еміграції у розвитку освіти на Закарпатті 1919–1939 рр. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2014. Вип. XXXIX. С. 130–135.
28. Т. Масарик: 3 нагоды 80 лѣт жита, 1850–1930 : [збірник]. Ужгород : Т-во «Просвѣта», 1930. 39 с.
29. Т. Г. Масарикъ: Юбилейный сборникъ по поводу восьмидесятилѣтїя со дня его рожденїя. Ужгородъ : Типографїя «Школьной Помощи», 1930. 127 с. (Изданїе Подкарпатурскаго Народопроевѣтительнаго Союза въ Ужгородъ ; вып. 2).
30. Тамп. «Ювильейный зборник». *Свобода*. 1930. Чис. 11. С. 2 ; чис. 12. С. 2. Рец. на кн.: Т. Г. Масарикъ: Юбилейный сборникъ по поводу восьмидесятилѣтїя со дня его рожденїя. Ужгородъ : Типографїя «Школьной Помощи», 1930. 127 с. (Изданїе Подкарпатурскаго Народопроевѣтительнаго Союза въ Ужгородъ ; вып. 2).
31. Топінка Є. В. Томаш Масарик і українці (архівні документи). Львів : Центр Європи, 2010. 440 с.
32. Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції 1914–1939 рр. : бібліогр. покажч. / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, від. наук. бібліогр. ; уклад.: Л. І. Льницька (кер. проекту), Т. М. Дубова, Л. Я. Кужель, І. В. Морозова, Н. А. Рибчинська ; відп. ред. М. М. Романюк. Львів, 2018. Т. 4 : 1928–1931, у 2 кн. Кн. 2 : 1930–1931. С. 499–1044.
33. Український музей у Празі (1659): 1925–1948, опис фонду / упоряд. Р. Махаткова. Київ ; Прага, 1996. 295 с. (Науково-довідкові видання з історії України ; вип. 41).

34. Федака С. 100 років Першій Чехословацькій Республіці. *Карпатська Україна*. 2019. 11 лют. URL: <http://1939.in.ua/genereal/serhiy-fedaka-100-rokiv-pershiy-chechoslovats-kiy-respublitsi/>.
35. Шикітка Г. Освітньо-просвітницька діяльність крайових педагогічних товариств Закарпаття: (1919–1944) : дис. ... канд. пед. наук. Ужгород, 2017. 237 с.
36. Charvat V. O. [Рецензія]. *Slovanský Přehled*. 1931. Ročník XXIII. Č. 7. S. 535–536. Рец. на кн.: І. Бочковський Т. Г. Масарик, національна проблема та українське питання: (Спроба характеристики та інтерпретації). Poděbrady, 1930.
37. Herben J. Dr. T. G. Masaryk. Praha, 1930. 440 s.

References

1. Bochkovskiy, O. (1930, 9–14, 20–26, 24–28, 29–30, 36). Iz spohadiv pro T. G. Masaryka. *Tryzub*. [in Ukr.].
2. Bochkovskiy, O.-I. (1930). T. G. Masaryk: Natsionalna problema ta ukrain-ske pytannia: (Sproba kharakterystyky ta interpretatsii). Podiebrady : Vy-dannia Ukr. Hosp. Akademii v ChSR. 244 p. [in Ukr.].
3. Bochkovskiy, Olgerd Ipolyt (2018). Vybrani pratsi ta dokumenty. Kyiv : Ukraina Moderna: DUKH I LITERA, I. 704 p. (Ukraina. Yevropa: 1921–1939). [in Ukr.].
4. Brashchaiko, M. (1930). T. G. Masaryk yak uchyitel. Uzhhorod. 15 p. [in Ukr.].
5. Vidnianskyi, S. V. (1994, 4). Zasnuvannia ta diialnist Ukrainskoho vilnoho universytetu — pershoi ukrainkoi vysokoi shkoly za kordonom (1921–1945). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, pp. 41–54. [in Ukr.].
6. Vidnianskyi, S. V. (1997, 1) Ukrainske pytannia v zovnishnopolitychnykh kontseptsiiakh Chekhoslovachchyny (1918–1989 rr.). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, pp. 43–61. [in Ukr.].
7. Deineka, L. (2020). T. G. Masaryk i Ukraina. *Pershyi Prezydent Chekhoslovatskoi Respubliky T. G. Masaryk: vchenyi, polityk, osobystist: do 170 richchia vid dnia narodzhennia* : Vseukr. nauk. konferents., m. Lviv, 28 zhovt. 2020 r. Lviv, pp. 19–27. [in Ukr.].
8. Ierzhabkova, B. (2002, 5). Tomash Garrig Masaryk ta pochatok diialnosti Ukrainskoho Vilnoho Universytetu u Prazi (Z nahody 150-litnoho yuvileiu narodzhennia prezidenta Chekhoslovatskoi respubliky ta visimde-siatylittia Ukrainskoho Vilnoho Universytetu) (Zakinchennia). *Vyzvolnyi shliakh*, pp. 79–96. [in Ukr.].
9. Vehesha, M. & Fedynets Ch. (ed., 2010). Zakarpattia 1919–2009 rokiv: istoriia, polityka, kultura (ukrainomovnyi variant ukrainkouhorskoho vydannia). Uzhhorod : Lira, 720 p. [in Ukr.].

10. Karpatorusskii sbornik. Podkarpatskaia Rus v chest Prezidenta T. H. Masaryka, 1850–1930 (1930). Uzhhorod : Yzдание Podkarpatorusskago Narodoprosvitytel'nago Soiuzu. Tipohrafiia “Shkolnoi Pomoshchy”, 328 p. [in Ukr.].
11. Karpatskii Svit (1930, 1–2). Uzhhorod, pp. 761–889. [in Ukr.].
12. Knyholiub (1930, 1). Praha, 72 p. [in Ukr.].
13. Kravchuk, O. (2017, 10). Pohliady ta diialnist T. G. Masaryka v pratsiakh ukrainskykh emihrantiv 20-30 rr. XX s. *Drynovskiy zbirnyk*, pp. 438–450. [in Ukr.].
14. Kravchuk, O. (2020, 12). Rol T. G. Masaryka u nadanni dopomohy ukrainskii emihratsii v Chekhoslovatskii respublitsi. *Drynovskiy zbirnyk*, pp. 188–201. [in Ukr.].
15. Magochii, P.-R. (2021). Pidkarpatska Rus: formuvannia natsionalnoi samosvidomosti (1848–1948). Uzhhorod : Vyd-vo Valeriiia Padiaka, 768 p. [in Ukr.].
16. Mirnyi, Ivan (1934). Ukrainyski Vysoky Pedagogichnyi Instytut im. M. Drahomanova, 1923–1933. Praha : Vydannia Ukr. Vysok. Pedagog. In-tu za dopomohoiu M-va shkilm. y nar. osvity Ch. S. R. Tiskárna, 144 p. [in Ukr.].
17. Narizhnyi, S. (1942). Ukrainaska emigratsiia: kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii mizh dvoma svitovymy viinamy. Praha, 372 p. [in Ukr.].
18. Naukovyi yuvyleinyi zbirnyk Ukrainskoho Vilnoho Universitytetu v Prazi prysviachenyi panovi Prezidentovi Cheskoslovenskoi respubliky Prof. Dr. T. G. Masarykovi dlia vshanuvannia 80-tykh rokovyn yoho narodzhennia (1930). Praha : Derzh. drukarnia v Prazi, II. 265 p. [in Ukr.].
19. Omelchenkova, M. T. G. Masaryk (1850–1930) (1931). Praha : Chesko-Ukrainska Knyha, 6, 352 p. [in Ukr.].
20. Pavlichuk, M. (1937, 31, September 27). T. G. Masaryk v ukrainskim pysmenstvi. *Ukrainskyi tyzhden*. Praha, p. 3. [in Ukr.].
21. Panov, A. (2010). Masaryk i Zakarpattia : monohrafiia. Uzhhorod : Polihraftsentr “Lira”, 192 p. [in Ukr.].
22. Pelenska, O. (2019). *Ukraina poza Ukrainoiu* : entsyklopedychnyi slovnyk mystetskoho, kulturnoho i hromadskoho zhyttia ukrainskoi emihratsii v mizhvoienii Chekhoslovachchyni (1919–1939). Praha, 332 p. [in Ukr.].
23. Pelenska, O. (2005). Ukrainyskiy portret na tli Prahy: Ukrainske mystetske seredovyshche v mizhvoienii Chekho-Slovachchyni. Niu York ; Praha, 221 p. [in Ukr.].
24. Pcholka (1930, 7). Uzhhorod, pp. 167–206. [in Ukr.].
25. Sviatkuvannia 80 urodyn Prezidenta Masaryka (1930, 5, January 30). *Svoboda*. (Uzhhorod), p. 2. [in Ukr.].

26. Striapko, I. (2014, 3, 2). Stanovlennia natsionalnoi identychnosti naselennia Zakarpattia v kintsi XX — pochatku XX st. *Annales Scientia Politica*, pp. 12–19. [in Ukr., Czech.].
27. Striapko, I. O. (2014). Rol ukrainskoi politychnoi emihratsii u rozvytku osvity na Zakarpatti 1919–1939 rr. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnogo universytetu*, Zaporizhzhia, XXXIX, pp. 130–135. [in Ukr.].
28. T. Masaryk: Z nahody 80 lit zhytia, 1850–1930 : [Zbirnyk] (1930). Uzhhorod : Tovarystvo “Prosvita”, 39 p. [in Ukr.].
29. T. H. Masaryk: Yubyleinyi sbornyk po povodu vos-mydesiatylytiii so dnia eho rozhdennia (1930). Uzhhorod : Typohrafiia “Shkolnoi Pomoshchy”, 127 p. (Yzdanie Podkarpatorusskago Narodoprosvitytel'nago Soiuzu v Uzhhorodi ; 2). [in Ukr.].
30. Tamp. (1930, 11, 12). “Yuvyleinyi zbornyk”. *Svoboda*. p. 2. Rets. na kn.: T. H. Masaryk: Yubyleinyi sbornyk po povodu vosmydesiatylytiii so dnia eho rozhdennia. Uzhhorod : Typohrafiia “Shkolnoi Pomoshchy”, 1930. 127 p. (Izdanie Podkarpatorusskago Narodoprosvitytel'nago Soiuzu v Uzhhorodi ; 2). [in Ukr.].
31. Topinka, Ye. V. (2010). Tomash Masaryk i ukraintsi (arkhivni dokumenty). Lviv : Tsentr Yevropy, 440 p. [in Ukr.].
32. Ilynyska, L. I, Dubova, T. M. & Kuzhel, L. Ya. et al. (comp., 2018). *Ukrainska knyha v Halychyni, na Bukovyni, Zakarpatti, Volyni ta v emihratsii 1914–1939 rr. : bibliohr. pokazhchyk*. Lviv, 4 : 1928–1931, u 2 kn., kn. 2 : 1930–1931, pp. 499–1044. [in Ukr.].
33. Makhatkova, Raisa (comp., 1996). *Ukrainskyi muzei u Prazi (1659): 1925–1948, opys fondu*. Kyiv ; Praha, 295 p. (Naukovo-dovidkovi vydannia z istorii Ukrainy ; 41). [in Ukr.].
34. Fedaka, S. (2019. February 11) 100 rokiv Pershii Chekhoslovatskii Respublitsi. *Karpatska Ukraina*. Retrieved from: <http://1939.in.ua/genereal/serhiy-fedaka-100-rokiv-pershiy-chekhoslovats-kiy-respublitsi/>.
35. Shykitka, H. (2017). *Osvitno-prosvitnytska diialnist kraiovykh pedahohichnykh tovarystv Zakarpattia: (1919–1944) : dys. ... ped. nauk*. Uzhhorod, 237 p. [in Ukr.].
36. Charvat, V. O. (1931). [Retsenzii]. *Slovanský Přehled*, XXIII, 7, pp. 535–536. Rets. na kn.: I. Bochkovskiy T. G. Masaryk, natsionalna problema ta ukrainske pytannia: (Sproba kharakterystyky ta interpretatsii). Poděbrady, 1930. [in Czech.].
37. Herben, J. (1930). *Dr. T. G. Masaryk*. Praha, 440 p. [in Czech.].

Iryna Zhevazhenko, Junior Researcher in Department of Scientific Bibliography, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

80th anniversary of Tomasz Masaryk through the prism of Uzhgorod and Prague publications of 1930–1931

The article examines the Uzhhorod and Prague editions of 1930–1931, dedicated to the 80th anniversary of Tomash Masaryk. The focus is on the work of Ukrainian researchers on the attitude of the Czech president to the Ukrainian question in the 1920s and 1930s. Determined the role in the organization of cultural and educational life of emigration in the Czechoslovak Republic and the attitude to the representatives of various socio-political currents in Transcarpathia.

Much attention is focused to the activities of cultural and educational institutions in Transcarpathia (“Tovarystvo «Prosvita» in Uzhgorod”, “Tovarystvo im. A. Dukhnovycha”), as well as educational institutions and publishing houses of Ukrainian emigration in Czechoslovakia (Ukrayins'kyi Vil'nyy Universytet, Ukrayins'kyi Vyshchyy Pedahohichnyy Instytut im. M. Drahomanova, Ukrayins'ka Hospodars'ka Akademiya, «Ches'ko-Ukrayins'ka Knyha»).

Keywords: *Tomash Masaryk, Subcarpatian Rus, Society 'Prosvita' in Uzhgorod, The A. Dukhnovykh Society, ukrainian emigration, Ukrainian Free University, Ukrainian M. Drahomanov high pedagogical institute in Prague, Ukrainian economic academy, 'Ukrainian-Czech book', Prague, Uzhhorod.*